

siitä, miten omasta elämästä voi olla vaikea rakentaa mitään kovin selkeää tarinaa. Kuznjetsovan romaanin suomennos on loistava tapa tutustua ukrainalaiseen nykykirjallisuuteen, ja toivottavasti Suomessa innostutaan julkaisemaan lisää ukrainalaisen kirjallisuuden suomennoksia

lähitulevaisuudessa, niin vanhempaa kuin uusintakin kirjallisuutta.

Anni Lappela
Helsingin yliopisto

Vladimir Gel'man ja Venäjän kohtalo

Vladimir Gel'man: *The Politics of Bad Governance in Contemporary Russia*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2022. 213 s. ISBN: 978-0472055623.

Vladimir Gelmanin uusin kirja perustuu suurimaksi osaksi hänen tieteellisissä lehdissä vuosina 2016–2021 julkaistuihin artikkeleihin. Uutta on teoksen esipuhe ja viimeinen luku, joka pohtii huonoa hallintoa vertailevasta näkökulmasta. Teos on eri tahoilla ilmestyneet tekstit yhteen kokoavana hyvin merkittävä lisä Venäjän-tutkimukseen, Gelman näet tuntee Venäjän lisäksi muitakin maita, mikä toisaalta suhteellistaa, toisaalta jyrkentää näkemyksiä Venäjästä ja sen kehityksestä.

Aluksi Gelman määrittelee teoksen lähtökohdan, joka on tärkeä Venäjän-tutkimukselle ja kaikessa yksinkertaisuudessaan omaperäinen. Huono hallinto määritellään usein hyvän hallinnon puutteiden kautta, ja kun siinä huomataan puutteita, päätellään, että hallinto on huonoa. Gelman kirjoittaa: ”Vertailevassa katsannossa nykypäivän Venäjä on esimerkki hyvin kyvykkästä autoritaarisesta valtiosta, jolla on huonon hallinnon tärkeimmät ominaisuudet kuten oikeusvaltioperiaatteen puuttuminen tai kieroutuminen, lähes universaali ja häikäilemätön oman edun tavoittelu, kaikkialla ilmenevä korruptio, valtion säätelyn heikko laatu, laaja julkisten varojen väärinkäyttö ja hallinnon yleinen tehottomuus” (s. 1). Nämä ominaisuudet eivät kuitenkaan ole yksittäisiä puutteita vaan muodostavat kokonaisuuden. Huono hallinto on oma järjestelmänsä – turhaan Venäjän hallintoa kuvattaessa ei käytetä myös termiä *sistema*. Autoritaarisen hallinnon maassa, jossa valtaa pitää valtiojohto ystävineen (*cronies*), järjestelmä on valtaa pitävien tietoisesti kehittämä – Gelmanin mukaan he ovat myrkyttäneet valtion.

Demokratia ei sinänsä takaa hyvää hallintoa, kuten monista maista tiedämme, ja autoritaarinen Venäjä voisi olla myös hyvän hallinnon maa.

Näin ei ole, mikä on hiukan merkillistä: onhan Venäjä kehittynyt, urbaani ja suhteellisen vauras maa, jonka väestö on hyvin koulutettua, ja sillä oli oma etsikkoaikansa reaaliosialismin romahtaessa. Gelman pohtii vastausta ongelmaan viitaten varhaisrenessanssin taiteilijan Ambrogio Lorenzettin maalaukseen (1338), joka antaa huonon hallinnon konkreettisen kuvan. Siinä kuvataan tyranni, jota ympäröivät julmuuden, petoksen, huijauksen, raivon ja sodan hahmot ja kehystävät rahanhimo, ylpeys ja turhamaisuus. Tämä on kiusallisen osuvaa sen perusteella, mitä tiedämme Vladimir Putinin hovista. Rajaton valta on huonon hallinnon päälähde.

Venäjän hallinto on siis tarkoituksellisen huonoa, koska se on valtaeliitin intressien mukaista. Gelman kuvaa maassa vallitsevan järjestelmän peruseriaatteet näin: (1) Oman edun tavoittelu eli taloudellinen kähmintä (*rent-seeking*) on hallinnon tärkein käyttövoima; (2) hallinnon hierarkiassa (”vertikaalissa”) on vain yksi tärkeä päätöksentekijä, jolla on poliittisen vallan monopoli; (3) politiikan ja talouden toimijoiden autonomia on ehdollista, sitä voidaan rajoittaa tai se voidaan kumota koska tahansa; (4) viralliset instituutiot ovat hierarkian resurssienjaon sivutuotteita ja niillä on merkitystä siinä määrin kuin ne edistävät oman edun tavoittelua, ja (5) hierarkia sisältää ryhmiä tai klikkejä, jotka kilpailevat keskenään taloudellisesta hyödystä kokonaisuutta vahingoittaen.

Gelmanin mukaan Venäjän vallan vertikaalissa hallinnon todellinen ydin on luonteeltaan epävirallinen, viralliset instituutiot kuten lainsäädäntö ja muu sääntely toimivat tämän kuorena. Voisi miltei sanoa, että tämä huomio on teoksen tärkein anti. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästä huonon hallinnon naamioimisesta, vaan instituutiot toimivat autoritaarisen vallan eri osallisten intressien ja hyötyjen jakajina ja tasapainottajina. Näkemys korostaa epävirallisten suhteiden merkitystä venäläisen yhteiskunnan eri tasoilla. Gelman pohtii monesti ns. *principal*

agent -ongelmaa vallankäytössä. Hänen mukaansa nykyinen vallan vertikaali on edullinen ratkaisu ongelmaan, koska vallan huipulta, joka on koskematon ja jota virallisten instituutioiden toiminta ei rajoita, voidaan tarvittaessa tarjota alemmille toimijoille varoja ja valtaa virallisten instituutioiden puitteissa tai niistä riippumatta. Tämä kaikki on kuitenkin ehdollista, näin jokainen tietää paikkansa. Puhuessaan valtion sääntelyn heikosta laadusta Gelman ei tarkoita vähäistä vaan liiallista sääntelyä: oikeusnormisto on tiheä validakko, mutta sitä sovelletaan tarpeen mukaan valikoivasti.

Kansainvälisesti vertaillen huono hallinto on sääntö, kun taas hyvä hallinto on pikemmin poikkeus. Jälkimmäinenkään ei usein ole kehittynyt hyvän tahdon ansiosta, vaan esimerkiksi keinona menestyä kansainvälisessä kilpailussa, taata maan sisällä rauha ja suotuisa taloudellinen kehitys. Gelman kieltäytyy demonisoimasta Putinia tai hänen hallintoaan: tapahtunut kehitys on seurausta siitä, kun röyhkeät poliitikot maksimoivat valtaansa eikä heidän pyrkimyksensä kohtaa esteitä.

Gelman ei hyväksy yleistä näkemystä polku-riippuvuudesta Venäjän kehityksen selityksenä vaan katsoo, että nykytila on maan johdon tietoisien politiikan tulos. Hän mm. vertaa Venäjän ja Viron transitiota huomauttaen, että Virossa virkamieskunta ja maan johto vaihtuivat toisin kuin Venäjällä, ja näkee myös ”ideationaalisen” jatkuvuuden Neuvostoliiton ja nyky-Venäjän välillä, mikä heijastuu kansalaisten ja valtiovallan väliseen suhteeseen. Tämä nykyään korostuva jatkuvuus ja nostalgia ovat kuitenkin valikoivia konstruktioita, valtiojohdon tuottamia. Kansainvälisessä vertailussa nykyinen Venäjä on kaiken kaikkiaan tavanomainen maa ja ylpeily Venäjän ”erityisistä” ja suuruudesta heijastaa etupäässä puhujien alemmuudentuntoja. Gelman vertaakin Venäjää keskinkertaiseen oppilaaseen, jolla on suuret luulot mutta joka ei tee mitään menestyäkseen.

Gelman viittaa kirjassaan julkisen vallan kaappaamiseen (*state capture*), jonka Venäjällä ensin toteuttivat oligarkit ja sen jälkeen valtiojohto vieden kontrollin oligarkeilta. Hän käyttää myös Mancur Olsonin (1993) erottelua *roving vs. stationary bandits*: Venäjän johto käyttäytyy pitkälti edellisen ryhmän tavoin pyrkien maksimoimaan hyötynsä lyhyellä tähtäimellä, vaikka onkin onnistunut myös vakiinnuttamaan asemansa varsin hyvin. Ironisesti voi todeta, ettemme tiedä kumpaan ryhmään Venäjän johto nyt kuuluu, mutta tiedetään, että kyse on bandiiteista.

Venäjän kehitykseen on vaikuttanut myös kansainvälisten järjestöjen ja ulkovaltojen heikkous. Niiden toiminta on ollut ristiriitaista ja epäjohtonmukaista, ja sitä paitsi menestyksellinen kansainvälinen apu edellyttää aitoa yhteistyötä ja yksituumaisuutta avun saajan kanssa, mikä on harvoin toteutunut. Yhteistyö on Venäjällä saanut vastustusta maan suvereniteetin rajoittamisena, mikä näkemys on onnistuttu kohtalaisesti myymään myös kansalle. Tähän kaikkeen voi nykytiedon valossa vielä lisätä, että riskianalyysit ovat niin kansainvälisten järjestöjen ja muiden toimijoiden kuten liiketoiminnan Venäjä-yhteistyössä olleet usein pelkkiä muodollisuuksia.

Gelman pohtii Venäjällä tapahtuneita uudistuksia ja esittelee niistä lukuisia esimerkkejä, asettaa vastakkain teknokraattisen ja demokraattisen uudistamisen teoreettisina vaihtoehtoina hyvine ja huonoine puolineen. Venäjällä hallituskin on saanut teknokraattisen luonteen, koska päätöksenteko keskittyy presidentin ja pääministerin käsiin, jolloin muille jää vain toteuttajan rooli. Hallinnon kehittäminen on ollut helpointa, kun on ollut kyse vähemmän tärkeistä asioista ja sillonkin tulokset ovat yleensä olleet vaatimatonta. Tähän kategoriaan sopivat esimerkeiksi väärinymmärretty hallinnon digitalisointi samoin kuin Skolkovo-hype, johon meilläkin joillakin tahoilla langettiin. Vuonna 2016 arvioitiin, että vain 36 % suunnitelluista uudistuksista oli toteutettu, ja tämän jälkeen hallinnon kehittäminen on heikentynyt. Menestyksellisistä uudistuksista Gelman mainitsee esimerkiksi Venäjän virkavaltion uudistamisen ja Moskovan talouskorkeakoulun (HSE), joka on tuottanut runsaasti erinomaista tutkimusta, mutta senkin toimintamahdollisuudet ovat aivan viime vuosina kaventuneet.

Taloudellinen kasvu ja kehitys ovat väistyneet Venäjän johdon agendalta vuoden 2014 jälkeen, kun valtiojohdon päähuomio on siirtynyt oman aseman turvaamiseen ja geopoliittisiin seikkailuihin. Toisaalta valtion omistajaroolin muuttuessa, kuten Venäjällä on tapahtunut valtio-omistuksen jatkuvan kasvamisen myötä ja valtiojohdon toimintamallin säilyessä entisellään, tuloksena on riistovaltio (*predatory state*), jossa hallinnon kehittäminen muuttuu oikeastaan tarpeettomaksi. Tällaisista valtioista on runsaasti kokemusta takavuosien diktatuuriin Latinalaisessa Amerikassa.

Gelman vertaa Kiinan hegemonista autoritaarisuutta ja Venäjän autoritaarista hallintoa, joka hakee kansalta seremoniallista hyväksyntää ja tukea. Kansa ei kuitenkaan kaapatussa valtiossa

ole aito toimija eikä sillä ole vaikutusvaltaa, vaan kyse on niin sanotusta klientelismistä, jossa sitä palkitaan lojaalisuudesta. Myös koronapolitiikka jäi Venäjällä Putinin jatkokauden ilmeisesti edellyttämän seremonioinnin jalkoihin, ja tuloksena oli miljoonan ylikuolleisuus, mikä – maan sodankäynnin tavoin (S.M.) – kuvastaa hallinnon piittaamattomuutta ihmiselämästä. Gelman kirjoittaa: ”... jos kiinalainen aluejohtaja saa menestystä rakentaessaan uusia teitä ja sairaaloita ja pyrkiessään vähentämään ilmansaasteita, vastaava venäläinen manipuloi äänestysaktiivisuutta ja pitää kurissa paikallisia protesteja” (s. 124). Hyökkäys Ukrainaan ja siihen liittyvä sisäinen kehitys ovat ajallisesti Gelmanin teoksen ulkopuolella, mutta valitettavan hyvin ne sopivat hänen analyysiinsä. Paariavaltio harvoin parantaa hallintoaan, ja talouskehitys on hyytynyt. Vuoden 2014 jälkeen talous on kasvanut noin prosentin vuodessa, minkä seurauksena kuilu vauraisiin maihin pysyy entisellään.

Demokratia on Gelmanin mukaan välttämätön, mutta ei riittävä maan hallinnon parantamisen edellytys. Kun tämä puuttuu, huonon hallinnon kierre jää päälle ”vuosikymmeniksi ellei peräti vuosisadoiksi” (s. 151). Huonosti kaan hallittu valtio ei katoa vaan ”surkeat maat, joita huonon hallinnon krooninen sairaus vaivaa, voivat loputtomasti jatkaa keskinkertaista, toivotonta ja merkityksetöntä olemassaoloaan ja ajan mittaan niille jää yhä vähemmän mahdollisuuksia toipumiseen” (s. 159). Mikä siis on Venäjän tulevaisuus? Gelman lainaa Nikolai Nekrasovin kommenttia puolentoista sadan vuoden takaa (1864). Nekrasov ei uskonut myönteiseen kehitykseen: ”Voi meitä! Sitä ilon päivää en näe minä – etkä sinäkään”. Venäjän kohtalo ei kuitenkaan ole sama kuin Venäjän johdon kohtalo, vaikka maan johto niin uskottelee.

Simo Mannila
Helsingin yliopisto